

УДК 372.8:378.147:811.111

МЕДІАЦІЯ ТА ЇЇ МІСЦЕ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

кандидат педагогічних наук, **Волик В.В.**

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут,
Україна, м. Хмельницький

В умовах інтеграції вітчизняної економіки в європейський та світовий економічний простір виникає необхідність у підготовці фахівців, здатних до адекватного спілкування з іноземними партнерами. У статті висвітлена проблема навчання розуміння змісту фахових англомовних текстів засобами письмової медіації. Зважаючи на особливості письмових форм медіації, автором запропоновано систему медіативних стратегій, виділених у чотири групи (планування, виконання, оцінювання та корекції). Результати запропонованого дослідження можуть застосовуватись у процесі навчання студентів вітчизняних ВНЗ іноземної мови за професійним спрямуванням.

Ключові слова: фахові англомовні тексти, професійно-орієнтоване читання, посередницька діяльність, реферативний переклад, стратегії

Волик В.В. Медиация и ее место в процессе обучения иностранному языку / Хмельницкий кооперативный торгово-экономический институт, Украина, Хмельницкий

В условиях интеграции отечественной экономики в европейское и мировое экономическое сообщество возникает необходимость в подготовке специалистов, способных к адекватному общению с иностранными партнерами. В статье освещается проблема обучения пониманию содержания специализированных англоязычных текстов средствами письменной

медиации. Принимая во внимание особенности письменных форм медиации, автором была предложена система медиативных стратегий, выделенных в четыре группы (планирования, исполнения, оценивания и коррекции). Результаты предложенного исследования могут применяться в процессе обучения студентов отечественных вузов профессионально-ориентированному иностранному языку

Ключевые слова: специализированные англоязычные тексты, профессионально-ориентированное чтение, посредническая деятельность, реферативный перевод, стратегии

Volik V.V. Mediation and its place in the process of teaching a foreign language / Khmelnytsky cooperative trade and economics institute, Ukraine, Khmelnytskyi

In the conditions of Ukrainian economy integration in the European and world's economic space the necessity of training specialists able to communicate with their foreign partners arises. The article highlights the problem of teaching reading comprehension of English for specific purposes (ESP) texts with the help of written mediation. Considering peculiarities of mediation written forms the author suggests a system of mediation strategies that fall into four groups (planning, translation, evaluation, correction). The results of the given research may be used in the process of teaching ESP to students of Ukrainian higher educational establishments.

Key words: ESP texts, ESP reading, mediation activity, abstract translation, strategies

Вступ. В умовах глобалізаційних процесів, що охоплюють дедалі більше сфер суспільного життя, відбуваються зміни й у системі вітчизняної освіти, зокрема переглядаються традиційні підходи до

навчання іноземних мов. Слід зазначити, що проблема навчання іноземних мов на сучасному етапі трактується у контексті діалогу культур, тобто йдеться не лише про навчання мови але й іноземної культури. У зв'язку з цим, виникає потреба у формуванні вмінь тлумачення міжкультурних відмінностей, що, в свою чергу, ставить питання про необхідність навчання медіації. Необхідно зазначити, що виробничі функції майбутніх фахівців з маркетингу (згідно з ОКХ бакалавра) передбачають володіння ними низкою вмінь, що стосуються медіативної діяльності: випускники повинні вміти вибирати стратегії діяльності на підставі аналізу соціокультурних чинників; збирати, систематизувати, узагальнювати інформацію; адаптуватися до зростаючих потоків інформації; здійснювати реферування документів; застосовувати компоненти соціолінгвістичної компетенції для досягнення взаєморозуміння під час усного та письмового спілкування тощо.

Зважаючи на актуальність проблеми навчання медіації, було досліджено саме явище та особливості здійснення медіативної діяльності (М. Байрам), зокрема психологічні (С. Віджіо); було визначено компоненти змісту навчання медіації, а також функції міжкультурного медіатора (Ж.Зарате); авторами Загальноєвропейських рекомендацій було проаналізовано види медіації та визначено стратегії цієї діяльності. Однак, зазначена методична проблема відносно нова (почала активно обговорюватись у 90-х роках минулого століття), тому далека від остаточного вирішення. Так, недостатньо дослідженою залишається проблема формування стратегічних умінь медіативної діяльності.

Мета статті полягає в аналізі понять «медіація» та «(міжкультурний) медіатор», принципів інтеграції медіації у навчальний

процес, визначенні стратегій зазначеної мовленнєвої діяльності та механізму формування стратегічних умінь.

Виклад основного матеріалу. Поняття «медіація» походить від латинського «mediatio» (посередництво). У давнину медіацію використовували у процесі здійснення комерційних операцій, наприклад купці, які вступали у міжкультурне ділове спілкування під час перемовин або торгівлі товарами. Використання цього явища було також звичним у суспільних відносинах, де медіатор діяв як посередник. Наприклад, у Греції медіатор (грецькою «proxenitra») знайомив людей і влаштовував шлюб. У сучасному інформаційному суспільстві, явище медіації актуальне як ніколи через перехід суспільства від виробництва товарів до продукування знань [9, с. 11]. Самі ж знання передаються засобами мови у різних сферах та ситуаціях. Так, медіація застосовується у церкві, де головним медіатором між Богом і людьми є священник; під час судового засідання, де адвокати захищають своїх клієнтів, а прокурори відстоюють позицію держави. Інакше кажучи, роль медіаторів є важливою у різних сферах суспільно-політичного життя: дипломатії, судочинстві, політиці, освіті, економіці, ЗМІ тощо.

Необхідно зауважити, що медіативна діяльність передбачає не лише вербальну форму спілкування (усну, письмову чи інтерактивну), але й винятково візуальну або паратекстуальну (наприклад, малюнки, графіки, діаграми тощо). Крім того, медіація може бути мультимедійною або гібридною (згідно класифікації С. Віаджіо), тобто передбачати різні джерела надходження інформації: з вербального тексту (усного чи письмового), доповненого відео та аудіо текстом. Прикладом такого мультимедійного тексту може бути реклама готелю на вебсайті, де рекламне оголошення супроводжується музикою і світлинами готелю та його території.

Автори Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти (ЗЄР) трактують поняття медіації саме як посередницький вид діяльності, в якій «користувач мовою не повинен висловлювати своїх власних думок, але грати роль посередника між співрозмовниками в ситуаціях, коли вони не можуть спілкуватися безпосередньо». Приклади такої діяльності включають основні види усного і письмового перекладу, а також реферування і переказ текстів [4, с. 132]. Однак, у ЗЄР ми не знаходимо ні чіткого визначення цього поняття, ані запроваджених для цього виду діяльності дескрипторів. До того ж, на думку Ж. Зарат, таке визначення недооцінює *соціальну* функцію медіації, яка все-таки повинна враховуватися в різних сферах, де орієнтація в соціокультурному просторі є значущою [12, с. 218].

Розглянемо поняття медіації у роботах зарубіжних і вітчизняних науковців. За словами М. Байрама, медіація – це щось інше ніж усний чи письмовий переклад, вона передбачає ще розуміння іншомовної культури [10]. С. Віджіо розуміє медіацію як створення релевантної ідентичності між тим, що автор хотів передати, і тим, що зрозумів реципієнт [11, с. 136]. З одного боку, медіація передбачає володіння медіатором прагматично-когнітивними та герменевтичними вміннями визначати релевантність для: а) автора-комуніканта; б) оригінальних реципієнтів автора; в) власних реципієнтів самого медіатора. З іншого боку, завдяки своїй евристичній компетенції медіатор створює оптимально релевантну низку актів мовлення, беручи до уваги те, що за наявності суб'єктивних і об'єктивних обмежень, властивих будь-якій дії міжкультурної медіації, зрештою можна отримати зазначену вище релевантну ідентичність [11, с. 138].

У вітчизняному перекладознавстві термін «медіація» зустрічається нечасто, здебільшого його трактують як мовне посередництво, що реалізується в його двох основних видах:

еквівалентному та нееквівалентному перекладі [8, с. 5]. Однак, як зауважує Л.К. Латишев, якісний переклад – це не лише змістова еквівалентність тексту оригіналу, але також його нормативно-мовні та узуальні характеристики, «налаштування» тексту перекладу на доінформаційний запас соціокультурних знань носіїв мови перекладу [5, с. 9]. В сучасній методичній літературі медіація розуміється як переклад, адаптований до соціальних потреб з метою налагодження взаєморозуміння між представниками різних культур в актах спілкування в різних сферах [8, с. 6].

У зв'язку з вищесказаним виникає необхідність у *міжкультурному медіаторі*, який, за словами Ж. Зарат, має забезпечити третю сторону (тобто реципієнта) засобами для розуміння комунікативного наміру автора. Завдяки йому незрозуміле стає зрозумілим. Згідно визначення цього ж автора, медіатор – це посередник, що вступає в процес передачі культурної інформації, тлумач культур, агент, що бере участь у міжкультурному спілкуванні [12, с. 220].

Медіативна діяльність, на думку М. Байрама, вимагає не лише мовних знань, але й володіння іншими компонентами міжкультурної компетенції. Формування компетенції в медіації, на думку вченого, можливо за умови володіння іншомовною комунікативною та міжкультурною компетенціями. Остання, з точки зору Ж. Зарат, є рушійною силою в досягненні взаєморозуміння між співрозмовниками і міжкультурні медіатори всіх рівнів, від туристичних гідів до вчителів і дипломатів, повинні нею володіти [12, с. 229]. Таким чином, на думку того ж автора, формування міжкультурної компетенції і вмінь міжкультурної медіації, що створюють умови для професійної діяльності в мультинаціональному середовищі, займають важливе місце в іншомовному навчанні. Саме тому, на думку М. Байрама,

навчання медіації слід розпочинати на етапі, коли студенти вже володіють певним рівнем (але не нижчим за B1) мовних і соціокультурних знань, навичок і вмінь [10]. Метою такого навчання є формування та розвиток особливих мовленнєвих умінь, необхідних для міжкультурного спілкування.

Яким же чином медіація інтегрується у процес навчання іноземної мови? Важко не погодитися з В.М. Плахотником у тому, що навчаючи одного виду мовленнєвої діяльності, ми неминуче навчаємо й інших, не заперечуючи при цьому необхідність спеціально навчати кожного виду мовленнєвої діяльності [6, с. 58]. У цьому полягає принцип взаємопов'язаного і взаємообумовленого навчання видів мовленнєвої діяльності, на якому ґрунтується навчання ділової англійської мови студентів економічних факультетів [3, с. 54].

В сучасних економічних умовах важко з упевненістю сказати, де й як майбутні фахівці будуть використовувати іноземну мову в їхній професійній діяльності. З цього Ю.В. Дегтярьова робить висновок, що навіть якщо вважати навчання професійно-орієнтованого читання пріоритетним у ВНЗ, формування його навичок і вмінь повинно проводитися у нерозривному зв'язку з іншими видами мовленнєвої діяльності (МД) [3, с. 55]. Такий підхід до інтегрованого навчання зумовлюється також реаліями професійної комунікації, де різні види МД безперервно змінюються один одним. Реалізація цього принципу у нашому дослідженні відбувається у парі «читання-медіація» таким чином, що формування умінь письмової медіації слугує кращому розумінню англомовних фахових статей.

На думку Плахотника В.М., навчання неможливе без засобів, які він розглядає як сукупність предметів, явищ, ідей і способів дій, за допомогою яких реалізуються цілі навчально-виховного процесу [7, с. 50]. Використовуючи класифікацію, запропоновану В.М. Плахотником,

міжкультурну медіацію можна віднести до сукупності діяльнісних (практичних) засобів навчання професійно-орієнтованого читання. Ці засоби включають методи та прийоми, які безпосередньо реалізуються у вправах.

Адаптуючи діяльнісно-орієнтований підхід до вивчення мови, прийнятий у ЗЄР, а також враховуючи особливості розуміння англійських фахових текстів, ми вважаємо доцільним використання стратегій письмової медіації самими студентами для полегшення виконання реферативного перекладу +. З іншого боку, враховуючи те, що застосування стратегій повинно бути керованим, необхідно створити сприятливі умови для мобілізації ресурсів студентів, активізації їхніх навичок і вмінь посередницької діяльності.

Стратегії у письмовій медіації розглядаються нами як спрямованість діяльності студента на різного роду операції (зокрема реферування й анотування) з оригінальним текстом з метою передачі його основного змісту, а також тлумачення його соціокультурної складової (пояснення міжкультурних відмінностей у певній сфері професійного спілкування). Методи реферування й анотування публіцистичних статей економічної тематики ми розглядаємо як засоби досягнення основної цілі навчання читання – повного та точного розуміння прочитаного. Отже, медіація як засіб перевірки рівня розуміння публіцистичних статей водночас слугує кінцевій цілі навчання читання.

Посередницькі стратегії відображають засоби задоволення потреб у використанні обмежених ресурсів для передачі інформації та встановлення еквівалентного значення. Процес може включати певний підготовчий період для організації та максималізації ресурсів, а також для розгляду способів, як приступити до виконання завдання. У процесі письмового перекладу студент-медіатор повинен

прогнозувати наступний зміст висловлювання, формулюючи одночасно те, що було щойно прочитано, одночасно жонглюючи двома різними "шматками" (відрідками), або одиницями перекладу. В процесі письмового перекладу оцінювання приводить до його коригування шляхом консультації з довідниками та досвідченими фахівцями.

Спираючись на дослідження проблеми застосування комунікативних стратегій, нами виділено чотири основних групи комунікативних стратегій у медіації: **планування (ідентифікації), виконання, контролю (перевірки) та корекції.**

Стратегії *планування* в письмовій медіації, що розгортаються на стадії доперекладацького аналізу тексту оригіналу, передбачають організацію та максималізацію необхідних ресурсів шляхом визначення тематики, якої стосується текст, особливостей мовних засобів, активізації фонових знань тощо. Тут також може проводитись робота з довідковою літературою та/або фахівцями (при необхідності), а також виникає потреба заучування списку слів-термінів та їх українських термінологічних еквівалентів. Вибираючи спосіб виконання завдання на переклад, необхідно враховувати інформативні потреби реципієнта й обсяг тексту перекладу [4].

У процесі виконання письмового «перекладу +» (термін, запозичений у М. Байрама) як різновиду міжкультурної медіації майбутній фахівець проводить варіативний пошук оптимальних перекладацьких прийомів для вирішення проблем, що лежать в основі певних фрагментів тексту оригіналу. Труднощі, що виникають в процесі медіації, можуть мати не лише лінгвістичний, але й соціокультурний характер. Саме тому студент-медіатор може виходити за межі традиційного еквівалентного перекладу, звертаючи увагу не лише на правильність передачі змісту тексту оригіналу, але

й на міжкультурні відмінності, які потрібно адаптувати відповідно до рівня розуміння реципієнта.

Група стратегій *оцінювання* передбачає перевірку викладачем і студентом правильності (ефективності) запропонованої моделі читання, яка, за умови її адекватності, повинна сприяти розумінню прочитаного. Із цією метою викладач застосовує різні форми контролю розуміння змісту прочитаного, що водночас слугують самоконтролю та самооцінці з боку студентів. У посередницькій діяльності оцінювання відбувається на комунікативному рівні (перевіряється узгодженість двох версій – оригіналу та перекладу), а також на лінгвістичному, на якому перевіряється адекватність використання мовних засобів.

Якщо в процесі перевірки виникають розходження – це призводить до *корекції*, тобто до пошуку альтернативної схеми, яка б виявилась ефективнішою за попередню. Інакше кажучи, потрібно переглянути запропоновану модель читання і внести до неї певні корективи або зміни. Коригування письмового перекладу передбачає уточнення змісту перекладеного тексту шляхом консультації з довідниками (словниками, тезариусами) та, у разі потреби, досвідченими фахівцями у відповідній сфері.

Окреслимо сутність навчального реферування/анотування, оскільки ці форми письмового стислого перекладу розглядаються у цьому дослідженні як діяльнісно-практичні засоби навчання професійно-орієнтованого читання.

Як зауважує Г.В. Барабанова [1, с. 215], навчання студентів мови майбутньої спеціальності насамперед пов'язане із «засвоєнням письмових форм комунікації, із формуванням і розвитком навичок та вмінь читати текст за фахом, витягати з нього необхідну інформацію,

... реферувати, анотувати його, будувати на його основі власні висловлювання» (курсив наш. – В.В.).

За визначенням А.А. Вейзе, рефератом називається текст, побудований на основі смислової компресії першоджерела з метою передачі його основного змісту [2, с. 94]. Проаналізувавши сутність процесу створення і цільове призначення різнотипних рефератів та анотацій, ми прийшли до висновку, що саме інформативні їх види можуть слугувати цілям реферування професійно-значущої інформації. Така позиція аргументується тим, що інформативний реферат (або реферат-конспект) включає всі основні положення першоджерела і дає найповніше уявлення про його зміст [1, с. 24], тоді як інформативна (або довідкова) анотація – лише загальне. Необхідно зауважити, що обрані нами форми письмової медіації слугують не лише для перевірки повноти та точності розуміння професійно-значущої інформації, а також тлумачення соціокультурної інформації, тобто пояснення незрозумілих носіям рідної культури економічних явищ іншомовного середовища.

Висновки. Необхідність формування вмінь медіації у студентів економічних спеціальностей зумовлена особливостями міжкультурного спілкування у професійному середовищі. З огляду на різницю у професійній культурі користувачів мовою L1 та L2, з метою оптимізації міжкультурного спілкування майбутні фахівці повинні виступати у ролі медіаторів. Однак, для успішної реалізації посередницької діяльності студенти повинні володіти цілою низкою компетенцій: лінгвістичною, соціокультурною, стратегічною. Зважаючи на це, у нашому дослідженні медіація інтегрована у процес професійно-орієнтованого читання, слугуючи засобом перевірки розуміння англomовних фахових публіцистичних текстів. З іншого боку, необхідно сформувати у студентів уміння застосовувати

стратегії медіації, що полегшить їм виконання операцій з реферування текстової інформації. Як було раніше зазначено, проблема навчання медіації досить нова, а тому далека від остаточного вирішення. Так, до завдань подальшого дослідження цієї проблеми входить розроблення системи вправ для формування та розвитку вмінь письмової медіації.

Література:

1. Барабанова Г.В. (2005). *Методика навчання профорієнтованого читання в немовному ВНЗ: монографія, Г.В. Барабанова., К., Фірма ІНКОС, 315 с.*
2. Вейзе А.А. (1985). *Чтение, реферирование и аннотирование иностранного текста: [учебное пособие], А.А. Вейзе. – М., Высш. шк., 127 с.*
3. Дегтярьова Ю.В. (2006). *Методика навчання читання англійською мовою для ділових цілей у немовних вищих навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02, Ю.В. Дегтярьова, К., 200 с.*
4. *Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (2003).* Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва, К., Ленвіт, 273 с.
5. Латышев Л.К. (2000). *Технология перевода, учебн. пособ. по подготовке переводчиков, М., НВИ-ТЕЗАУРУС, 208 с.*
6. Плахотник В.М. (2011). *Організація і структура лінгводидактичної системи, Українська мова і література в школі, №8., с. 58 – 60*
7. Плахотник В.М. (2008). *Мова як основний засіб навчання. Українська мова і література в школі, №8., с. 50 – 52.*
8. Щур С.М. (2010). *До питання навчання медіації майбутніх філологів, Іноземні мови, №1, с. 3–7.*

9. Bessie Dendrinou (Vassiliki Dendrinou) *Mediation in communication, Language teaching and testing* [Електронний ресурс], В. Dendrinou – JAL 22, 2006.– р.9-36 – Режим доступу: rce1.enl.uoa.gr/kpg/.../Dendrinou_mediation%20JAL.pdf
10. Byram M. (2008). *Translation and Mediation – Objectives for Language Teaching*. Cultures in translation [Електронний ресурс], М. Byram, Nordic Network for Intercultural Communication, NIC, Reykjavic, Режим доступу: <http://www.vigdis.hi.is/Apps/Web>
11. Viaggio S. (1998). *The Overall Importance of the Hermeneutic Package in Teaching Mediated Interlingual Communication* [Електронний ресурс], S. Viaggio, 17 р. – Режим доступу: <http://www.openstarts.units.it>.
12. Zarate G., Gohard-Radenkovic A., Lussier D., Penz H. (2004). *Cultural Mediation in Language Learning and Teaching*, European Centre for Modern Languages. Council of Europe. Strasbourg Cedex, 248 p.

References:

1. Barabanova H.V. (2005). *Metodyka navchannia proforiientovanoho chytannia v nemovnomu VNZ: monohrafiia*, H.V. Barabanova., K., Firma INKOS, 315 s.
2. Veize A.A. (1985). *Chytanye, referyrovanye y annotyrovanye ynostrannoho teksta: [uchebnoe posobyе]*, A.A. Veize. – M., Vyssh. shk., 127 s.
3. Dehtiarova Yu.V. (2006). *Metodyka navchannia chytannia anhliiskoiu movoiu dlia dilovykh tsilei u nemovnykh vyshchyykh navchalnykh zakladakh*: dys. ... kand. ped. nauk: spets. 13.00.02, Yu.V. Dehtiarova, K., 200 s.
4. *Zahalnoievropeiski rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia* (2003). Naukovyi redaktor ukrainskoho vydannia doktor ped. nauk, prof. S.Iu. Nikolaieva, K., Lenvit, 273 s.

5. Latyshev L.K. (2000). *Tekhnolohyia perevoda, uchebn. posob. po podhotovke perevodchikov*, M., NVY-TEZAURUS, 208 s.
6. Plakhotnyk V.M. (2011). *Orhanizatsiia i struktura linhvodydaktychnoi systemy*, Ukrainska mova i literatura v shkoli, №8., s. 58 – 60
7. Plakhotnyk V.M. (2008). *Mova yak osnovnyi zasib navchannia*. Ukrainska mova i literatura v shkoli, №8., s. 50 – 52.
8. Shchur S.M. (2010). *Do pytannia navchannia mediatsii maibutnikh filolohiv*, Inozemni movy, №1, s. 3–7.
9. Bessie Dendrinou (Vassiliki Dendrinou) *Mediation in communication, Language teaching and testing* [Elektronnyi resurs], B. Dendrinou – JAL 22, 2006.– p.9-36 – Rezhyim dostupu: http://www.rcel.enl.uoa.gr/kpg/.../Dendrinou_mediation%20JAL.pdf
10. Byram M. (2008). *Translation and Mediation – Objectives for Language Teaching*. *Cultures in translation* [Elektronnyi resurs], M. Byram, Nordic Network for Intercultural Communication, NIC, Reykjavic, Rezhyim dostupu: <http://www.vigdis.hi.is/Apps/Web>
11. Viaggio S. (1998). *The Overall Importance of the Hermeneutic Package in Teaching Mediated Interlingual Communication* [Elektronnyi resurs], S. Viaggio, 17 p. – Rezhyim dostupu: <http://www.openstarts.units.it>.
12. Zarate G., Gohard-Radenkovic A., Lussier D., Penz H. (2004). *Cultural Mediation in Language Learning and Teaching*, European Centre for Modern Languages. Council of Europe. Strasbourg Cedex, 248 p.